

Uloga oca u stvaranju slike o Bogu*

Mijo NIKIĆ

Sažetak

Autor polazi od konstatacije da je za plodni vjerski duhovni život potrebno imati u sebi pravu sliku Boga. U članku se različito pokazuje i dokazuje kako čovjekov pojam o Bogu poprilično ovisi o osobnom iskustvu svog vlastitog zemaljskog oca. Autor dalje analizira korijene i razvoj religioznosti te donosi 9 krivih i 9 pravih slika Boga pokazujući kako roditelji, a napose otac može utjecati pozitivno i negativno na stvaranje slike Boga. Krive ili iskrivljene slike Boga koje autor analizira su: nemoćni, nemilosrdni, nezainteresirani (deistički), trgovački, magijski, demonizirani, sekularizirani, nepouzđani (čudljivi) i moralizirajući bog. Prave ili zdrave slike Boga koje autor spominje su ove: svemoćni, milosrdni, zainteresirani, onaj koji prvi bezuvjetno ljubi, slobodni Bog koji poštuje čovjekovu slobodu, Bog koji je ljubav sama, transcendentni presveti Bog, vjeran i dobri Bog.

1. Uvod

Za našu vjeru, nadu i ljubav prema Bogu, našem Ocu nebeskom, nužno je imati u svojoj duši pravu sliku Boga. Na osnovi onoga kako ljudi žive svoju religioznost, čini se da mnogi, nažalost, nose u sebi krivu ili iskrivljenu sliku Boga. Pojam o Bogu kao ocu, mi, velikim dijelom, stječemo na temelju znanja i osobnog iskustva o svom vlastitom zemaljskom ocu. Prema tome ako je otac imao puno ljubavi, razumijevanja, strpljenja prema svome djetetu, ono će tada stvoriti u svojoj psihi pozitivnu i dragu sliku oca. Kad takvo dijete poslije čuje za Boga i kad ga počne nazivati Ocem, na što nas poziva molitva Očenaša, ono će, najvjerojatnije, imati ispravan pojam Boga, odnosno pozitivnu sliku Boga kao dobroga i dragoga Oca, koji ga voli i za nj se brine. Ukoliko je dijete bilo zapostavljeno od oca ili, čak, prestrogo kažnjavano, ono će, najvjerojatnije, i na Boga Oca gledati s nepovjerenjem, sa strahom, a možda čak i s prezirom.

Nitko od ljudi ne može posve iscrpno odgovoriti na pitanje tko je zapravo Bog. Čovjek je u velikoj napasti da na mjesto pravoga Boga postavi razne idole načinjene po vlastitim željama ili potrebama. Budući da je Bog

* Autor je ovo temu obradio i izlagao na XXVIII. obiteljskoj ljetnoj školi posvećenoj temi »Obitelj u Božjem očinstvu« održanoj u Zagrebu, od 25. do 29. kolovoza 1999. godine, a znatno ga je doradio za tisak.

neizmjerljivo veći od svih naših slika i pojmova koje stvaramo o njemu,¹ čovjek je zato pozvan da neprestano razbija svoju, posve ljudsku predodžbu o Bogu i usvaja sliku Boga koju nam je Isus navijestio i svojim životom pokazao. Nadam se da će nam i ovo promišljanje pomoći da se bar donekle približimo pravoj slici Boga, odnosno da upoznamo koji sve utjecaji mogu negativno ili čak pogubno utjecati na stvaranje slike Boga u našoj duši. Iako ovdje promišljamo ulogu zemaljskoga oca u stvaranju slike o Bogu Ocu, to ne znači da majka nema jednako tako važnu ulogu u razvoju religioznosti u djece i stvaranju njihove slike o Bogu, pa bi bilo vrijedno i time se pozabaviti.

2. Dječja slika Boga

2.1. Korijeni religioznosti

Pitanje koje se ovdje postavlja glasi: Je li religioznost urođena ili stečena učenjem? Postoje razne teorije i razna mišljenja. Jedni misle da je i religioznost urođena. Jung je naučavao da se u našem kolektivnom podsvjesnom nalaze i vjerski arhetipi koji usmjeruju razvoj religioznosti. Drugi drže da je religioznost stvarnost koja se poslije u životu stječe. Danas je uglavnom prevladalo mišljenje da religioznost kao takva nije urođena, nego dijete se rađa s predispozicijom za religiozno, ali sama će se religioznost razviti poslije pod utjecajem pozitivnih činitelja iz okoline, prije svega u vlastitoj obitelji. Činitelji koji pridonose razvoju religioznosti su ambijent, intelektualni razvoj i afektivnost.

2.1.1. Ambijent

Za normalan i uravnotežen psihički razvoj, pa tako onda i za razvoj zdrave religioznosti najvažnija je pozitivno i ugodno obiteljsko ozračje. Neki autori drže da djeca koja nisu doživjela pravo iskustvo sreće i afektivnog zadovoljstva u svojoj obitelji poslije teško razvijaju svoju sposobnost za religiozno. Osim ovog afektivnog ozračja, važno je također i religiozno ozračje u obitelji. Roditelji koji prakticiraju svoju vjeru i ne stide se pokazati svoje religiozne osjećaje imaju pozitivan utjecaj na djecu koja vrlo rado oponašaju svoje roditelje.

2.1.2. Inteligencija

Okolo treće godine života javljaju se prve intuitivne simboličke funkcije dječje inteligencije. Počinje se sve više artikulirati i strukturirati svijest djeteta koja ima sposobnost predočivanja religioznih simbola, što je vrlo važno za razvoj religioznosti.

1 Na pitanje »Što se može reći o Bogu?«, André Frossard ovako odgovara: »Čini se ništa, ili vrlo malo. Biblija neprestano ponavlja da su 'njegove misli iznad naših misli', da 'Boga nitko nikad nije vidio', a niti da bi ga mogao vidjeti, pa ako je tako, kako govoriti o njemu? Najbolji religiozni duhovi današnjice reći će vam da je on 'nespoznatljiv', da je 'POSVE DRUGAČIJ' velikim slovima iz poštovanja, i ujedno nemoći i žaljenja« (FROSSARD, A., *Bog u pitanjima*, Zagreb: Katehetski centar 1992., str. 71).

2.1.3. *Afektivnost*

U svojim prvim godinama života, dijete ima prirodenu potrebu za sigurnošću i zaštitom. Temeljno povjerenje u sebe i u svijet stječe se pozitivnim odnosom majke prema djetetu. Majka koja zna i hoće pokazati puno ljubavi i nježnosti, tj. afektivnost prema djetetu, imaće pozitivan utjecaj na dijete, na njegov općeljudski razvoj kao i na zdravi razvoj njegove religioznosti.

2.2. *Razvoj religioznosti i slike o Bogu*

Od rođenja do jedne i pol godine: ne može se govoriti o religioznosti u pravom smislu riječi. Međutim, ovo razdoblje djetetova života vrlo je važno jer se upravo tada postavljaju temelji njegove religioznosti. Odlučujući je utjecaj roditelja, posebno majke, osobito na afektivnoj razini. Ukoliko su roditelji vjernici i svoju vjeru žive zrelo i odgovorno, onda će i dijete u svoju dušu upiti ne samo ljubav roditelja nego i njihovu vjeru koja se neverbalno prenosi.

Razdoblje od jedne i pol do treće godine karakterizira prvo zanimanje za religiozno. U tom razdoblju dijete se vrlo lako poistovjećuje s religioznim ponašanjem svojih roditelja.

U dobi od treće do četvrte godine u djeteta se razvija premagična pobožnost koju prati intenzivna oponašajuća molitva. U tom razdoblju svoga razvoja dijete rado oponaša odrasle u svemu, pa tako i u izražavanju njihove religioznosti.

U dobi od četiri godine dijete nema nikakve poteškoće da sebi stvori sliku Boga s puno mašte i osjećaja, uz koju se veže sva odanost i poštivanje kakvo doživljava u odnosu prema roditeljima, posebice prema ocu.

Između pete i sedme godine dijete već počinje svjesno uočavati razlike između Boga i roditelja. Dijete počinje shvaćati kako roditelji nisu bez pogrešaka, ne znaju i ne mogu sve. Uz to, dijete shvaća da i njegovi roditelji imaju svoga oca i svoju mamu. Ono sada zajedno s roditeljima stoji pred Bogom s odanošću i poštovanjem. Ukoliko su roditelji istinski vjernici, oni svoju vjeru prenose na dijete spontano, više neverbalnom, nego verbalnom komunikacijom. Na razvoj ispravne slike Boga u sklopu djetetove religioznosti najviše utječu roditelji koji žive svoju vjeru, koji se zajedno mole i žive po Božjim zapovijedima.

Sa šest godina počinje cjelovitiji razvoj slike o Bogu. On se doživljava kao Stvoritelj svih stvari i u suprotnosti je s đavolskom zloćom. Na početku slika o Bogu u dječjoj je duši jako antropomorfna. Dijete pripisuje Bogu ljudske kvalitete. Ono zapravo shvaća Boga kao onog koji stanuje u prekrasnoj kući s cvijećem.

Između osme i jedanaeste godine dijete shvaća da je Bog nevidljiv, da on nije kao običan čovjek, on je iznad anđela i ne smije ga se dirati.

S dvanaest godina dijete ima još duhovniji pojam Boga: on je svagdje, nevidljiv, ne može ga se crtati. Sve je to nošeno osjećajem odanosti, povjerenja, divljenja i straha.²

2 Religiozni je strah prirodni pratilac povjerenja kad je riječ o doživljaju svetoga, doživljaju Boga kao »sasvim drugog«. Religiozni čovjek živi u harmoničnosti tih dviju suprotnosti: povjerenje je

U adolescenciji mladi zauzimaju osobni stav prema religiji pod pritiskom potrebe za autonomijom i afirmacijom vlastite ličnosti. Taj razvojni stadij mlade osobe otkriva također i prijateljstvo i želju za afektivnim i simboličnim sudjelovanjem u svijetu. Na području religioznosti to se očituje smislom za prijateljstvo s Bogom i u težnji za afektivnim sjedinjenjem i osjećanjem svetoga. U razdoblju adolescencije zbiva se produhovljenje pojma Boga, tj. slika Boga čisti se od sastavnica antropomorfizma, magije i animizma. Osim toga događa se interiorizacija ili pounutrašnjenje pojma Boga koji se »filtrira« kroz bogato subjektivno iskustvo osobe. Bog nije više daleki Bog, nego postaje »moj Bog«, beskrajno dobro biće koje se osjeća i s kojim se može dijalogizirati. Mladi posebice vole doživljavati Boga kao svoga najboljeg prijatelja. To je posve zakonito pravo, ne samo mladih vjernika nego svih nas koji vjerujemo da smo stvoreni na sliku Božju. U knjizi *Prisutni misterij Boga u Bibliji*, Ivan Golub piše: »Stvaranje čovjeka 'na sliku Božju kao sličnost Božju' znači da je čovjek stvoren da mu Bog bude prijatelj i da on Bogu bude prijatelj. Stvarajući čovjeka, Bog je stvorio prijatelja.«³

U religioznosti adolescenta uočuje se velika raznolikost pojma o Bogu. Spoznaje o Bogu stečene u tom razdoblju ostaju u psihi osobe čitav život. Tako je moguće da u istom životnom razdoblju jedni razviju pozitivnu sliku Boga, a u drugih se oblikuje neurotizirana slika Boga koja se teško mijenja, posebice ako je osoba ne postane svjesna. O čemu se tu radi? U svakoj je neurozi neki nedostatak stvarnosti, koji je uzrokovan potiskivanjem važnih problema ili jednostranošću u životu. Dio stvarnosti koji je trebalo proživjeti (često patnja) gurnut je u podsvijest. Duša ima moć da se zaštiti od patnje tako da je privremeno potisne u podsvijest. Osim toga, moguće je da je zbog nekih razloga preskočena jedna faza razvitka duševnih funkcija i tako biva nešto od realnosti odsječeno i potisnuto u podsvijest gdje ne umire, nego štoviše ojača i postaje prisilno. Tako dolazi do disocijacije svjesnoga i podsvjesnoga, koja radi kompenzacijske dinamike podsvjesnog vodi u duševnu razdvojenost, proturječne postupke i neshvatljiva mišljenja i preokrete (brojni slučajevi zagonetnosti ljudske psihe opisani su u raznim crnim kronikama). Disocijaciju osobe ne treba miješati s plodnom širinom napona raznolikih i protivnih osjećaja i kreativnih sila u čovjeku. Neurotična disocijacija znači sad autonomiju jedne skupine psihičkih sila, a sad prodor i prisilu suprotnih. Kod religiozne neurotičnosti to se često doima kao prisilni osjećaj mržnje na Boga iz podsvijesti, uz svjesno nastojanje oko ljubavi prema Bogu. Kao da je u samoj osobnoj Božjoj slici neka nespojiva dvoznačnost. To konfliktno trojstvo tjeskobe, prisile i disocijacije i

kao pobjeda nad tjeskobom. Zato istaknuto odbacivanje religioznog straha u nekih psihologa očituje stanovito površno shvaćanje duševne uravnoteženosti (usp. VERGOTE, A., *Religionspsychologie*, Olten und Freiburg im Breisgau: Walter-Verlag 1970., str. 362–364).

3 GOLUB, I., *Prisutni misterij Boga u Bibliji*, treće dopunjeno izdanje, Zagreb: Glas koncila 1995., str. 20.

u religioznoj neurotičnosti ide zajedno i sili na pitanje kakva se to slika Boga krije iza njega.

Slika Boga kakvu prenosi kršćanska tradicija, slika je punine i beskrajnog bogatstva. Sve vrijedno na stvorovima mora biti na svoj način i u Stvoritelju kao prauzroku. Kao neki silan mozaik, a koji je ipak jedno. Zato se stvorio izraz »complexio oppositorum« – »združenost suprotnosti«: u isti mah nama transcendentno najudaljeniji i imanentno najbliži, veliki šutjelac koji nam progovara iz svih stvari, presveti koji dopušta najgora ljudska nedjela, krajnja pravda a ipak beskrajno milosrđe. Imajući na pameti tu istinu, sv. Augustin je rekao za Boga: »Exhorresco in quantum dissimilis, inardesco in quantum similis« – »Pun sam straha pred njim ukoliko se razlikujem, pun sam oduševljenja ukoliko sam mu sličan.« Nije čudo da tako sadržajna slika Boga može dati povoda jednostranim prilazima i krivim shvaćanjima. I zato je židovski zakon branio ljudima, kojih je izražajna moć tako siromašna, da prave likove Boga, ne samo da ti likovi ne budu upotrijebljeni kao fetiši, nego da ne budu povod krivom shvaćanju Boga.

3. Razne krive ili iskrivljene slike Boga

3.1. Nemoćni bog

Nemoćni bog, kao što sam naziv sugerira jest bog koji ne može promijeniti ovaj svijet i ne može ostvariti sve ono što zamisli i zaželi. On može biti dobar i dobronamjeran, ali pred ljudskom i demonskom zloćom on ostaje nemoćan. Čini se da nije baš malen broj onih koji u svojoj psihi nose upravo takvu sliku nemoćnog boga. Ima ljudi koji vjeruju u Boga ali mu se ne mole, jer ne vjeruju da on može promijeniti njihovu sudbinu.

Kako je došlo do oblikovanja ovako iskrivljene slike Boga? Slika nemoćnog boga vrlo lako se formira i aktivira u obitelji u kojoj otac nije bio istinski autoritet, nego slaba i labilna ličnost, osoba opterećena osjećajem manje vrijednosti, strahom i tjeskobom pred odgovornošću. Ukoliko dijete nije iz drugih izvora dobilo i usvojilo drukčiju sliku Boga, ono će najvjerojatnije osjećaj nemoći vlastitog oca projicirati također u Boga kao nebeskog Oca. Takav bog ne može biti privlačan i ne može biti čovjeku oslonac u tjeskobnim situacijama života.

3.2. Nemilosrdni i okrutni bog

Osoba koja u svojoj psihi nosi sliku okrutnog boga koji kažnjava bez milosrđa ne može u sebi razviti istinsku ljubav prema takvome Bogu. Istina je da Bog kažnjava zlo, ali je pun milosrđa prema čovjeku pa i onda kad on čini zlo.⁴ Nekima je to teško shvatiti pa onda doživljavaju Boga kao onoga koji je okrutan ne samo prema zlu nego i prema čovjeku koji čini zlo.

4 Kad Biblija govori o Božjem gnjevu, onda to znači da su »žar i žestina Božje vjernosti uključene u njegovoj ljubavi«. Osim toga, taj antropomorfizam zapravo je »iskaz o intimnoj pogođe-

I u ovom slučaju odsudnu ulogu u stvaranju tako destruktivne slike o Bogu nemilosrdnom ocu može imati otac koji nema razumijevanja ni milosti za nestašluka svoje djece. Otac koji je svoj očinski autoritet izgradio isključivo na kažnjavanju djece postaje na neki način vidljiva slika jednako tako okrutnog Boga oca koji nema milosrđa.⁵ Djecu treba odlučno odgajati, katkad možda i razumno kazniti, ali nikad ih otac ne bi smio tako kažnjavati da im zagorči život. Pravo i primjenljivo načelo o tome je dao sv. Pavao kad je rekao: »A vi, očevi, ne ogorčujte djece svoje, već ih odgajajte stegom i opomenom Gospodnjom!« (Ef 6, 4).

3.3. *Deistički ili nezainteresirani bog*

Deistički bog je nezainteresirani bog koji nema vremena ni volje za brigu o ovome svijetu. On je doduše stvorio ovaj svijet, ali se više ne brine za njega nego ga je prepustio samome sebi i prirodnim silama da ga dalje vode i njime upravljaju. Danas se sve više širi slika Boga kao neke neosobne svemirske sile i kozmičke energije s kojom se ne može uspostaviti osobni prijateljski odnos. Takvome se bogu i ne isplati moliti kad mu nije stalo do nas i naših nevolja.

Očito je da i u ovom slučaju na oblikovanje takve slike nezainteresiranog boga silno utječe doživljaj vlastitog oca koji se ne brine dovoljno za svoju obitelj. Otac koji većinu vremena nije sa svojom obitelji pokazuje da mu nije puno stalo ni do supruge ni do djece. Dijete koje je imalo takvog oca ili koje uopće nije imalo odnosno upoznalo vlastitog oca, doživljavat će najvjerojatnije i Boga kao onoga koji se ne brine puno za nas i ovaj naš svijet.

3.4. *Trgovački bog*

Trgovački bog je bog s kojim se može pogađati, trgovati kao na tržnici. To je bog koji je, istina moćan, ali sve se njegove usluge moraju skupo platiti. Takav bog ništa ne daruje. Sve treba zaslužiti odnosno kupiti. Trgovački bog je ugovarački partner komu platiš određeni porez pa si miran.

Kako dolazi do takve slike Boga? Roditelji ili vjeroučitelji koji nas poučavaju kako moramo biti dobri da bi nas Bog mogao voljeti pridonose oblikovanju tako iskrivljene slike trgovačkoga boga. Osim toga roditelji koji svoju ljubav uvijek uvjetuju dobrim ponašanjem djece utječu na stvaranje slike trgovačkog boga. Istina Bog od nas očekuje da poštujemo njegove zapovijedi i vršimo njegovu volju. Međutim, on ne kaže da će nas voljeti ako budemo dobri, nego

nosti samog Boga u njegovoj ljubavi prema stvorenjima kad je ta ljubav prezrena i odbijena« (KUŠAR, Stjepan, *Otajstvo Trojedinoga Boga. Građa i literatura za studij teološkog traktata o Trojedinom Bogu*, Zagreb 1994., str. 106).

- 5 Ovdje treba napomenuti kako nekim strukturama ličnosti odgovara slika boga koji je strog sudac i koji kažnjava. To mogu biti opsesivno–komulsivne strukture ličnosti koje trpe od osjećaja krivnje pa im takva slika boga koji prvenstveno kažnjava donekle ublažava tjeskobu koju u sebi osjećaju zbog stvarne ili, što je češće slučaj, zbog iracionalne, nerealne krivnje. Osobama s mazohističkim crtama ličnosti više se sviđa bog koji strogo kažnjava nego li bog koji je odveć milosrdan.

mi možemo biti dobri tek njegovom pomoću, odnosno kad povjerujemo u njegovu ljubav, kad povjerujemo da smo njegova ljubljena djeca.

3.5. *Magijski bog*

Sliku magijskog boga imaju u sebi one osobe koje misle da na Boga mogu utjecati nekim svojim magijskim formulama, strogo određenim ritualima i slično. U našu pobožnost mogu se uvući vrlo lako sastavnice magijskog mišljenja i doživljavanja Boga. Magijski bog je bog koji bi trebao meni služiti. U tom slučaju nije prvotna vjera u Božju dobrotu, nego vjera u čudesnu magijsku moć raznih molitvenih formula i vjerskih obreda kojima se može utjecati na Boga.

Roditelji koji u sebi nose takvu sliku magijskog boga nesvjesno će tu iskrivljenu sliku Boga prenositi i na svoju djecu. Djeca, naime, u prvom redu usvajaju onu pobožnost i onu sliku Boga koju roditelji u sebi nose, a ne onu sliku Boga o kome roditelji svojoj djeci svjesno govore.

3.6. *Demonizirani bog*

Demonizirani bog je najdestruktivnija slika Boga. To je totalna protivnost pravoj slici Boga. Demonizirani bog je onaj koji mrzi, laže i ubija. Takav bog progona čovjeka. Takvog boga čovjek ne može ljubiti. Od takvog se boga bježi i njega se mrzi. Mjesto slike boga imamo nešto tajanstveno, nedohvatljivo, puno ponora, s crtama užasa i zlobe, prisile i prijetnje. Nije neobično da to poprima lik nestvarnih životinjskih bića s crtama apsolutnoga: zmaj s crnim otrovom, mačka sa strašnim očima koja se igra s ljudima kao s miševima, vrlo često zmija koja hipnotizirajući privlači da otruje. Nije slučajno da te slike susrećemo u snovima neurotičara i da se pri uporabi metode slobodnih asocijacija spontano vežu uz sliku Boga. Kod religioznih osoba znadu te slike biti nametnice.⁶ Iako rijetko, ipak je moguće da pojedinci u svojoj psihi nose i takvu sliku Boga. Jedna je osoba jednom izjavila: »Tako su mi govorili o Bogu da sam se na koncu više bojao boga nego vraga.« Sjetimo se samo onih nepromišljenih i skrajnje opasnih zastrašivanja djece da će im otpasti jezik ako budu psovali ili da će ići u pakao ako ne budu uvijek i u svemu slušali roditelje.

Slika o Bogu kroz ljudsku povijest često je bila krivo predstavljena, gdje kad tako izopačena da je na sebi imala čak i demonskih crta. Za oblikovanje demonizirane slike Boga najviše su krivi oni roditelji koji svojoj djeci prijete Bogom, koji se pozivaju na Boga da opravdaju svoje nerazumne i za djecu neprimjerene perfekcionističke zahtjeve. Otac koji je nasilan, pun gorčine i nezadovoljstva u sebi, otac koji progona svoju obitelj, a pri tomu silom tjera svoju djecu u crkvu i na vjerske obrede vrlo lako može pridonijeti stvaranju demonizirane slike Boga.

6 Usp. RUDIN, J., *Psychotherapie und Religion – Seele, Person, Gott*, Olten und Freiburg im Breisgau: Walter-Verlag 1960. Članak pod nazivom *Das neurotisierte Gottesbild* najprije je objavljen u časopisu *Orientierung*, 1958., br. 3.

3.7. *Sekularizirani bog*

U jezgri sekularizirane slike Boga nije pravi Bog, nego neka ovosvjetska stvarnost koja poprima božanske atribute i daje varavu nadu tamo gdje bismo zapravo trebali biti razočarani. Tako država ili vođa mogu poprimiti atribut svemoći. Ali isto i neograničeno povjerenje u znanost da će ona riješiti sve probleme čovječanstva uzrokuje idoliziranje ovosvjetske stvarnosti koja na kraju razočara čovjeka jer ne može ispuniti njegova očekivanja. Sekularizirani bog nije transcendentni sveti Bog, nego jedna stvarnost koja pripada ovome svijetu, neki idealistički proces napretka koji se obožava kao neka božanska neograničenost, a snaga vitalnosti kao božanski život. U tom slučaju mjesto raja imamo raj za zimski i ljetni sport, a mjesto pakla koncentracijske i radne logore.

Sekulariziranu sliku Boga najčešće imaju osobe koje se deklariraju kao ateisti. Budući da je ljudsko srce tako stvoreno i strukturirano da u nešto mora vjerovati i da nešto mora obožavati, ako to nije pravi transcendentni Bog, onda će njegovo mjesto zauzeti neka prirodna sila, odnosno neka stvarnost ili osoba ovoga svijeta. Otac koji u sebi nosi takvu sliku Boga, najvjerojatnije će je prenijeti i na svoju djecu.

3.8. *Nepouzdana i ćudljivi bog*

Nepouzdana ili ćudljivi bog je biće koje nije uvijek dobro raspoloženo. Apsolutni vladar koji neke bez zasluge predodređuje za ljubimce, a druge za propast. To je bog na koga se čovjek ne može osloniti. Takav bog može čovjeka i razočarati pa se, prema tome, u njega ne može uvijek pouzdati. Činjenica je da ima osoba koje upravo tako doživljavaju Boga, naime kao onoga na koga se ne mogu osloniti u svim svojim nevoljama. Kad ne dobiju odmah ono što traže od takvog boga, pojedinci se obraćaju bogu neke druge religije ili magije. Tako je, na žalost, moguće da neki kršćani katolici idu hodžama po zapise da se oslobode nekog zla koje su im navodno drugi nametnuli.

Sliku nepouzdanog i ćudljivog boga svojoj djeci prenose oni roditelji koji nisu postojani u svojoj vjeri nego traže čudesnu magijsku pomoć od službenika drugih religija ili raznih vračeva koje, u tom slučaju, smatraju većim od boga u koga inače vjeruju. Kad je u pitanju vlastiti otac koji postaje djetetu uzor i model za stvaranje slike o Bogu, onda se može reći kako nepouzdana i ćudljivi otac na koga se dijete ne može uvijek osloniti, otac koji često razočara svoje dijete, postaje negativan primjer i pridonosi stvaranju negativne slike o Boga kao nebeskom oca.

3.9. *Moralizirajuća slika Boga*

To je bog koji sitničavo i osvetljivo bdije nad izvršivanjem zapovijedi. Jao onom koga zateče u kakvoj pogrešci. Pedantni bog koji pomno proračunava bilancu nad knjigom života svakog čovjeka.

Oblikovanju moralizirajuće slike Boga pridonose oni roditelji koji i sami moraliziraju. Umjesto da o Bogu govore kao o Ocu nebeskom koji neizmjerljivo voli svoju djecu, oni o njemu govore u kategorijama moralnih zabrana i dužnosti. Najčešće riječi kojima se običuje moralizirajuća slika Boga su: »moraš«, »ne smiješ«, »to je strogo zabranjeno«, »ovo ne smiješ propustiti«, »teška kazna čeka one koji ovo prekrše« i slično.

3.10. *Preozbiljni i mrzovoljni bog*

Postoje osobe koje sve shvaćaju preozbiljno, koje se ne znaju šaliti, koje su najčešće mrzovoljne, s puno sastavnica depresivne osobnosti. Takve osobe i Boga doživljuju kao strašno dalekog koji se ne zna i ne želi šaliti, koji je nezadovoljan i mrzovoljan jer ljudi ne žive kako bi on to želio.

Sliku preozbiljnog i mrzovoljnog boga nose u svojoj duši one osobe koje su imale mrzovoljnog i preozbiljnog oca koji se nije znao ili nije želio igrati i šaliti sa svojom djecom, koji je sve shvaćao preozbiljno, koji je bio prezahtjevan i kažnjavao djecu kad nisu postizali visoke standarde koje im je on određivao. Ukoliko slika takvog boga ne bude ispravljena iz drugih izvora, dijete će je vrlo lako projicirati na Boga pa će i njega doživljavati kao mrzovoljno i prezah-tjevno biće.

4. *Pozadina nezdrave slike Boga*

Nije uvijek lako otkriti dubinske razloge nastajanja nezdrave, odnosno iskrivljene slike Boga, jer je riječ o zahvaćanju u najskrivenije čovjekove težnje čemu se podsvijest na sve načine opire. Ipak se može doći do nekih općih crta.

Tu je najprije jednostrano prenošenje slike Boga. U propovijedi i pouci slika Boga se stilizira prema jednoj riječi ili postavki o Bogu, a slušatelj opet iz svoje nutarnje situacije samo nešto od toga usvaja. Osobit je utjecaj obiteljskog ozračja. Djeca posebice proživljavaju i upijaju upravo ono što je u roditelja i odgojitelja u podsvijesti, više nego onu sliku Boga koju im svjesno pružaju. U njih se tako utiskuju svi potisnuti osjećaji tjeskobe i krivnje pred Bogom. Zato često djeca religiozno vrlo aktivnih roditelja (ukoliko je to plod prikrivene tjeskobe pred Bogom) upravo bježe od Boga, dok djeca nereligioznih traže Boga. Važno je, dakle, da u roditelja ili odgojitelja bude ispravan odnos između svijesti i podsvijesti.

Drugi je čimbenik u stvaranju nezdrave slike Boga raskorak između primljene slike Boga i osobno doživljavane. Često se slika Boga gotovo mehanički prima, a da se osobno ne asimilira, pa dubinom duše i djelovanjem vladaju možda i suprotni zakoni nego na izvana. U pojmovima je kroz pouku i okolinu preuzeta kršćanska slika Boga, ali u dubinama duše djeluje poganska, gnostička, manihejska, magijska ili čak sekularizirana slika Boga. Možda su odgojitelji previše apstraktno prenosili sliku Boga, tako da nije bila moguća duševna integracija. A moguće je isto tako da zbog općeg racionalističkog duha ili

sustava poučavanja u nekom razdoblju sposobnost osobnog doživljavanja ostane nerazvijena. To se onda posebice teško odražuje u asimiliranju toliko raščlanjene slike Boga kao što je kršćanska.

Do prave ruševine slike Boga dolazi ondje gdje se ne samo u velikom idealizmu ta slika sa strahopočitanjem poštivala i bila gledana kao daleki ideal nego gdje se tom uzoru htjelo nasilno približiti na praktično neostvariv način. Često se onda sve odbaci, ili se Bog pretvara u sliku nemani. Dubinska psihologija s tim u svezi govori s Freudom o nastajanju nekog »Nad–Ja« koji je u suprotnosti sa svom realnošću oko sebe, a moderni smjerovi govore o »perfekcionizmu« koji vodi u zapletaj nemogućnosti. Pod tim pojmovima »Nad–Ja« i »perfekcionizma« nalazi psihoterapija dobro poznate mehanizme identifikacije i projekcije, u kojima slika Boga igra veliku ulogu. U nju se naime projiciraju vlastite slabosti i ograničenja.

C.G. Jung ističe još nešto kao pozadinu neurotizirane slike Boga: manjak živog kontakta između svjesne slike Boga i podsvjesnog arhetipa Boga. Slika Boga je u tom slučaju beskrvna, racionalni kostur, kao neka lutka koja se može oblikovati i u »dragog Boga« i u strogo suca. Ta nepovezanost s dubinama duševnog doživljavanja posljedica je općeg racionalizma koji je oslabio čovjekove moći živog doživljavanja. Nastaje opasnost protuteže: iz podsvijesti neočekivano provaljuju slike božanstva, čudnih i strašnih crta, upravo kod onih koji su raskrstili sa svakim »praznovjerjem«.

Ovako stečena kriva slika Boga može se ispraviti ako dijete iz drugih izvora dobije prave obavijesti o Bogu koje trebaju biti djetetu s ljubavlju predočene tako da ih ono srcem prihvati i zavoli Boga kao onoga koji dijete prihvaća i voli kao svoje vlastito dijete.⁷

5. Prave slike Boga

5.1. Svemoćni Bog

Kršćansko vjerovanje počinje riječima: »Vjerujem u Boga Oca svemogućega«. Pravi Bog po svojoj naravi mora biti svemoćan. On može istoga trena stvoriti sve ono što zaželi. Već u *Knjizi Postanka* Bog se objavljuje kao sve-

7 Kad je govor o slici Boga koju nam prenose naši roditelji, u ovom slučaju otac, dobro je ne smetnuti s uma ono što, s pravom, tvrdi o. Mihaly Szentmártoni kad kaže: »Naša predodžba o Bogu nije jednostavna projekcija zemaljskoga oca, nego razvoj pojma o Bogu ima i svoj autonomni dinamizam koji vodi mladog čovjeka prema sve vjerodostojnijim slikama o Bogu. Psihološki proces pri tom nije projekcija, nego generalizacija i diskriminacija. Istraživači na području eksperimentalne psihologije izričito spominju da je taj proces primjenljiv i na oblikovanje pojma o Bogu. Naravno, stvarnost zemaljskog oca može utjecati na oblikovanje slike o Bogu, ali nije joj temelj. Što više, u razvojnu dinamiku slike o Bogu ulazi i majčinska slika. A u temelju svega je naravna težnja svakog čovjeka za Bogom, kao odgovor na poticaje milosti« (SZENTMÁRTONI, M., »Važnost oca za zdravi duhovni život«, u: *Obnovljeni život* 2 (1999), vol. 54, str. 243–244).

moćni i svesilni: »Ja sam El Šadaj – Bog Svesilni« (Post 17,1). A zadnja knjiga Biblije, *Otkrivenje*, donosi ove riječi: »Ja sam Alfa i Omega, veli Gospodin Bog, koji jest, koji bijaše i koji će doći, Svemogući« (Otk 1,8).

Otac koji vjeruje u takvog Svemogućeg Boga prenijet će takvu sliku Boga Svemogućeg Oca i na svoju djecu. A u trenucima kad djeca otkriju ili dožive ograničenost i nemoć vlastitog oca, on bi im trebao objasniti kako je samo Bog svemoćan. Djeca će najbolje razumjeti Božju svemoć i usvojiti sliku svemoćnog Boga kad im se protumači kako je prekrasnu prirodu, te Sunce, Mjesec i zvijezde stvorio Bog koji je veći i moćniji od svih prirodnih sila.

5.2. Milosrdni Bog

Bog u kojeg mi kršćani vjerujemo Bog je bogat milosrđem. Već starozavjetna *Knjiga Izlaska* kaže da je Jahve »Bog milosrdan i milostiv« (Izl 34,6), a u 37. psalmu za Boga čitamo: »Uvijek je milosrdan i u zajam daje« (Ps 37,26). Sam nas Isus poziva i potiče da nasljedujemo milosrđe svog Oca nebeskog: »Budite milosrdni kao što je milosrdan Otac vaš!« (Lk 6,36).

Najbolji način da otac prenese djeci sliku milosrdnog Boga jest taj da i on sâm bude milosrdan, blag, milostiv svojoj djeci. Neki se očevi boje biti blagi i milosrdni prema svojoj djeci jer su uvjereni da će ih samo strogim nastupom i kažnjavanjem dobro odgojiti. Iako kažnjavanje pokatkad donese brze i očekivane rezultate, kad je u pitanju religiozni odgoj djeteta, kažnjavanje i prevelika strogost neprimjereni su načini postupanja. Sveti Pavao kaže da je blagost dar Duha Svetoga (usp. Gal 5,22), a na drugom mjestu veli: »Blagost vaša neka je poznata svim ljudima.« A prije svega, blagost roditelja treba biti poznata njihovoj djeci.

5.3. Zainteresirani Bog

Nasuprot deističkom, nezainteresiranom bogu, ispravna kršćanska slika prikazuje Boga koji je veoma zainteresiran za svijet koji je stvorio, a ponad svega za čovjeka, koji je djelo ruku njegovih. Pravi Bog Otac se brine za svoju djecu. Imajući na pameti ovu istinu, psalmist nas potiče riječima: »Povjeri Jahvi svu svoju brigu i on će te pokrijepiti« (Ps 55,23). Sveti Petar tu istu misao još više pojačava kad kaže: »Svoju brigu bacite na njega« (1 Pt 5,7). Sami smo krivi što nosimo neke terete od kojih bi nas Bog oslobodio kad bismo imali u njega više povjerenja.⁸

Najbolje će govoriti o Bogu kao brižnom Ocu onaj otac koji ima puno vremena za svoju djecu, koji se za njih brine ne samo onda kad su bolesna

8 Božja Providnost, kaže François Varone, ne zaboravlja čovjeka u njegovoj životnoj borbi, »ona podržava njegovu slobodu i njegovu postojanost; ona mu, po Duhu, daje mudrost i jezik, kojima će se oduprijeti i svjedočiti (Lk 21,15; 12,11–12), ukratko: ona već u smrti stvara taj život, čekajući da se on rascvjeta pred Bogom u novom prostoru Kraljevstva« (VARONE, F., *Nevolje s odsutnim Bogom*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1998., str. 136–137).

nego im je bliz i u drugo vrijeme kad se s njima igra, vodi ih u šetnju, s njima razgovara o njihovim problemima i s njima dijeli njihove radosti. Osim toga, djeca će lakše prihvatiti sliku zainteresiranog Boga koji se za nas brine i koji nam je uvijek spreman pomoći ako vide i dožive kako i njihovi roditelji, prije svega otac kad se nađe u nevolji i tjeskobi s pouzdanjem moli Boga za pomoć i zajedno s djecom upućuje Bogu molitve pouzdanja u Boga dobrog Oca.

5.4. *Bog koji prvi bezuvjetno ljubi*

Ljudska je ljubav u najviše slučajeva uvjetovana ljubav. Pa i ona majčinska, na prvi pogled nesebična ljubav, protkana je nesvjesnom željom da bude uzvraćena. Bog je uvijek onaj koji prvi i bezuvjetno ljubi. Sveti Ivan u svojoj *Prvoj poslanici* upozoruje nas da je Bog onaj koji prvi ljubi: »U ovome se sastoji ljubav: nismo mi ljubili Boga, nego je on ljubio nas i poslao Sina svoga kao žrtvu pomirnicu za naše grijeh« (1 Iv 4,10). Bog nas ne ljubi zato što postojimo, nego mi postojimo jer nas Bog ljubi.

Roditelji koji se nesebično žrtvuju i bezuvjetno vole i prihvaćaju svoju djecu najviše pridonose shvaćanju i usvajanju prave slike Boga koji bezuvjetno ljubi.

5.5. *Slobodni Bog koji poštuje ljudsku slobodu*

Nasuprot magijske slike boga kojim se može manipulirati i na koga se želi djelovati magijskim formulama i raznim ritualima, pravi Bog je slobodni suveren kojim se ne može ni na koji način manipulirati.⁹ Reći za Boga da je on apsolutno slobodan u svome djelovanju, to znači da se na njega ne može utjecati nekim magijskim formulama ili ga prisiliti nekim ritualnim radnjama i obredima da odgovori na sve naše želje i očekivanja. Bog je slobodan i on sva svoja djela izvodi po svojoj slobodnoj volji isključujući svaku prisilu od ljudi. Budući da Bog utemeljuje našu slobodu, svako druženje s Bogom učvršćuje i povećava našu slobodu. Bog je onaj koji najviše poštuje ljudsku slobodu. Sjetimo se prispodobe o izgubljenom ili rasipnom sinu. Kad je mladić zatražio dio svoga imanja, otac – koji u Isusovoj priči predstavlja samog Boga Oca – uopće ne pokušava urazumiti tog mladića da odustane od svoje lude zamisli. On jednostavno poštuje njegovu slobodno donesenu odluku i daje mu dio imanja koji mu pripada. Ocu nije svejedno što mladić radi od svoga života, njega boli očinsko srce jer zna što će sve mladić pretrpjeti, ali on poštuje njegovu slobodu. Nisam siguran jesu li naši očevi i odgojitelji iščitali sve poruke iz ove genijalne Isusove priče o izgubljenom sinu, odnosno o Ocu koji je rasipan u svojoj ljubavi.

9 »Bog nema nikakve instance koja bi bila iznad njega ili uz njega, on nikome nije podložan niti s kim dijeli svoju moć i vladanje; on sam raspolaze svom izvanbožanskom zbiljom. Isusovo naviještanje i životni udes pokazuju da Božja suverenost ne znači tiraniju i hirovitost, već da je ona ljubav; to pak znači da Božja suverenost stalno apelira na slobodu stvorenja« (KUŠAR, S., *op. cit.*, str. 23).

Otac koji odgaja svoju djecu za odgovornu slobodu ne primjenjuje metode prisile nego uvjeravanja i argumentiranog zahtijevanja. U takvom odgojnom ozračju djeca će prije steći ispravnu sliku o Bogu koji u slobodi stvara i ljubi svoja stvorenja. Roditelji moraju bdjeti nad vjerskim odgojem svoje djece da se u njihov odnos prema Bogu ne uvuku magijske sastavnice neke nastrane pobožnosti.

5.6. *Bog koji je Ljubav sama*

Najbolja, najkraća i najispravnija slika i definicija Boga jest ona koja kaže da je Bog ljubav.¹⁰ Sveti Ivan, čovjek koji je najbolje upio u svoju dušu Isusove riječi, izričito je napisao u svojoj *Prvoj poslanici* da je Bog ljubav: »Tko ne ljubi, nije upoznao Boga, jer Bog je ljubav« (1 Iv 4,8).

Roditelji koji žele na svoju djecu prenijeti sliku Boga koji je Ljubav sama, moraju prije svega autentično i nesebično voljeti svoju djecu. Otac koji vjeruje, ide u crkvu i prima svete sakramente, svoje ispravne vjerske stavove spontano će prenijeti na svoju djecu ako ih bude iskreno volio. Cvijet privlači i očarava svojom bojom i svojim mirisom, a čovjek svojom nesebičnom ljubavlju i dobrotom.

5.7. *Transcendenti presveti Bog*

Sav naš govor o Bogu zapravo je tepanje o Bogu, a možda i iskrivljivanje prave slike Boga. Bog neizmjerljivo nadilazi naš um i naše sposobnosti spoznaje. On je uvijek transcendentni Bog. Izaija ga naziva triput sveti Bog: »Svet! Svet! Svet Jahve nad Vojskama« (Iz 6,3). U psalmu 145. piše da je Bog »svet u svim svojim djelima« (Ps 145,17). Roditelji bi morali biti oprezni kad govore djeci o Bogu kako ne bi iskrivili pravu sliku Boga. Bolje je iskreno priznati djeci da ne znamo odgovoriti na sva njihova pitanja koja se odnose na Boga, nego spašavati svoj autoritet i svoju čast govoreći o Bogu nešto što bi moglo djecu još više smutiti i udaljiti ih od njega.

5.8. *Vjerni Bog*

U *Knjizi ponovljenog zakona* piše o Bogu da je »on vjeran i bez zloće« (Pnz 32,4). Sveti Pavao na više mjesta u svojim poslanicama govori kako je Bog vjeran, a u *Drugoj poslanici Timoteju* donosi jednu prekrasnu i za nas utješnu istinu o Bogu kad kaže: »Ako smo mi nevjerni – on vjeran ostaje« (2 Tim 2,13). Kako je lijepo znati da je Bog vjeran u svojim obećanjima. On nije hirovit i ćudljiv u svojim djelima nego ostaje postojan kao čvrsta stijena na koju su uvijek možemo osloniti. Uistinu »vjeran je on i pravedan« kako nam svjedoči i sveti Ivan apostol (1 Iv 1,9).

10 Govoreći o Bogu koji nas ljubi do ludosti, u svojoj knjizi *Bog je ljubav*, jedan kontemplativni monah kaže: »Čini se da Bog nema ništa drugo raditi nego da nas ljubi. Ljubav je potpuni dar sebe. Zbog toga se Bog za nas ogoljuje u Utjelovljenju i poslije se za nas na križu posve predaje i dopušta da bude satrven« (UN MONACO CONTEMPLATIVO, *Dio e amore*, Leumann (Torino): Elle di ci 1992., str. 77).

Otac kojemu je stalo da mu djeca imaju pravu sliku vjernog Boga, sam se mora truditi da bude vjeran svojim obećanjima. Djeca vrlo dobro pamte ono što im se obeća. Ako budu prevarena i razočarana od onih koje najviše vole, svoga oca i majku, teško će moći povjerovati u vjernost Božju. Otac koji drži svoju riječ i vjerno ispunjava svoja obećanja koja je dao djeci najbolje im pomaže da povjeruju u vjernost Božju i steknu veliko povjerenje u ljubav Božju.

5.9. Dobri Bog

Biblijski psalmi su puni pohvale Božjoj dobroti: »Jahve je sama dobrota i pravednost« (Ps 25,8); »Puna je zemlja dobrote Jahvine« (Ps 33,5); »Uzdam se u Božju dobrotu do vijeka« (Ps 52,10); »Milostiv je Jahve i milosrdan, spor na srdžbu, bogat dobrotom« (Ps 145,8). Bog je uistinu »dobar svima« (Ps 145,9), a ne samo onim dobrima. On »čini da njegovo sunce izlazi nad zlima i dobrima« (Mt 5,45), kaže Isus koji najbolje poznaje Oca nebeskoga.¹¹

I u ovom slučaju roditelji će također najbolje prenijeti svojoj djeci sliku dobrog Boga i posvjedočiti njegovu dobrotu svojom dobrotom prema djeci i svima ostalima. Osim toga dobro je da roditelji umjesto moralizirajućih obrazaca kako djeca moraju biti dobra, radije ih potiču da budu dobri i da se ponašaju kao dobra djeca dobrog Oca nebeskog. Mi svojom dobrotom trebamo ovome svijetu posvjedočiti Božju dobrotu da svijet uzvjeruje u dobrotu Božju.

5.10. Bog koji se voli igrati i šaliti

Pitanje koje nam se ovdje nameće glasi: »Voli li Bog humor, zna li se on našaliti s ljudima?« Prije odgovora na ovo pitanje treba reći da je humor jako pozitivan i poželjan u ljudskom životu. »Humor ostaje ozbiljni (!) činitelj ravnoteže, jer nam pomaže da zauzmemo odstojanje od samih sebe, da stavimo svaku stvar u perspektivu (da je imamo na vidiku) i da lišimo dramatičnosti pojedine događaje.«¹² Bog koji je stvorio sve što je lijepo i pozitivno, jest Bog koji se zna i hoće šaliti, Bog koji voli humor. Jedna rabinska izreka kaže: »Čovjek misli, a Bog se smije.« Bog se jedini ima pravo smijati, jer sve što poduzme, zacijelo će uspjeti. Biblija na više mjesta govori kako se Bog smije poganima koji misle da ih Bog ne čuje i ne vidi: »No, ti im se smiješ, o Jahve,

11 Ako je Bog dobar i ako nas on voli, kako onda u Očenašu možemo moliti: »Ne uvedi nas u napast?« François Varone se, s pravom, pita: »Kakav je to sadistički otac koji postavlja zamku svojoj ionako krhkoj djeci!?!« i odgovara: »(...) riječi zadnje prošnje iz Očenaša ne služe tome da Boga odvrte od neke zlobne naslade koja bi nas dovela u opasnost. Još jednom, kao i za sve ostale prošnje, to je zato da mi govorimo. Izgovarajući ovu prošnju, mi po Duhu opet nalazimo sigurnost da Bog ne stoji na listi naših neprijatelja i naših strahova, da nas on doista ne uvodi u napast; naprotiv, on je ovdje zato da nas od nje oslobodi, kako bismo rasli pobjeđujući napasti i kušnje koje proizlaze iz samih događaja, iz djelovanja ljudi ili iz naše vlastite požude« (VARONE, F., *nav. dj.*, str. 174–175).

12 POUDRIER, R., *L'umorismo nella Bibbia*, Cinisello Balsamo (Milano): Ed. San Paolo 1996., str. 13.

i rugaš se poganima svima« (Ps 59,9). Izraz »razvedriti lice svoje«, koji se u Bibliji često spominje, znači zapravo nasmijati se, jer kad se čovjek smije, ima vedro lice. »Božji smijeh je spasenje čovjeka. Formula svećeničkog blagoslova daje liturgijsku notu Božjem smijehu, izraz je njegove blagonaklonosti.«¹³ *Knjiga brojeva* donosi spomenutu formulu blagoslova: »Neka te blagoslovi Jahve i neka te čuva! Neka te Jahve licem svojim obasja, milostiv ti bude! Neka pogled svoj Jahve svrati na te i mir ti donese!« (Br 6,24–26). Slično moli i psalmist kad kaže: »Bože, obnovi nas, razvedri lice svoje i spasi nas!« (Ps 80,4).

6. Zaključak

Prve dvije riječi najljepše molitve koju nas je Isus naučio izražavaju dvije velike i za nas spasonosne istine: Bog u kojeg mi kršćani vjerujemo jest naš Otac. Bog je Otac, i to naš Otac. Isus je imao pravo kad je rekao da nitko ne poznaje Oca doli Sin i onaj kome Sin hoće objaviti (usp. Mt 11,27). Prema tome ako želimo imati ispravnu sliku o Bogu, trebamo usvojiti ono što Isus kaže o svome i našem Ocu Nebeskom. A ono što je Isus želio najviše istaknuti kad je govorio o Bogu jest istina da je Bog naš dobri Otac koji nas neizmjerno voli.

Dijete u prvim godinama svoga života razumije i usvaja poruke emocionalne naravi izrečene neverbalnom komunikacijom. Drugim riječima, dijete u svoju dušu upija obiteljsko ozračje. Ako u obitelji vladaju skladni odnosi između muža i žene, ako se dijete osjeća voljenim i prihvaćenim, ono će zavoljeti svoje roditelje i nesvjesno usvajati vrednote kao što su vjera, nada i ljubav svojih roditelja. Isto tako dijete će »upijati« u svoju psihu i sliku Boga svojih roditelja. Prema tome najbolji govor djetetu o Bogu jest prakticiranje vjerskog života, radosno življenje vjere u molitvi i sakramentalnom životu.

13 POUDRIER, R., *nav. dj.*, str. 35.

THE ROLE OF THE FATHER IN THE CREATION OF AN IMAGE OF GOD

Mijo NIKIĆ

Summary

The author's starting point is that for a rich faith and spiritually based life it is important to have within oneself a correct image of God. The article in various ways shows and proves how man's idea of God to a great extent depends on the personal experience towards one's earthly father. The author continues to analyse the roots and development of religiosity and presents nine false and nine correct images of God, showing how parents and especially the father can influence either positively or negatively the creation of a picture of God. False or erroneous images of God that the author analyses are: impotent, crude, uninterested, trade orientated, magical, demonised, secularised, undependable and a moralising god. Correct or healthy images of God include: almighty, graceful, interested, the one who first loves unconditionally, a free God that respects man's freedom, a God which is love itself, a transcendental holy God, a faithful and good God.